

BOKANMELDELSE

Trude Fonneland & Tiina Äikäs, *Shamanic Materialities in Nordic Climates*, Cambridge: Cambridge University Press 2023. doi: <https://doi.org/10.1017/9781009376396>

Materialitet, media og mangfold er nøkkelord som beskriver noen sentrale trender i dagens religionsvitenskap. Det er også ord som oppsummerer hvordan Trude Fonneland og Tiina Äikäs analyserer samtidens sjamanisme i Norden i *Shamanic Materialities in Nordic Climates*. Forfatterne nærmer seg feltet fra forskjellige metodiske vinkler, og fra ulike faglige perspektiver. Fonneland har bakgrunn i kulturvitenskap og religionsstudier, mens Äikäs er arkeolog. Boka baserer seg på et rikt og originalt kildemateriale. Fonneland og Äikäs har gjennomført intervjuer, deltakende observasjon, samt en kvantitativ undersøkelse på nett, og har i tillegg analysert ulike former for materiell kultur. Noe av kildematerialet er avbildet i boka, som inneholder fotografier av både natur og kulturelle artefakter.

MATERIALITET

Hvert kapittel tar utgangspunkt i forskjellige materialiteter forbundet med sjamanisme i dag: trommer, offersteder, kraftdyr og sopp. Fonneland og Äikäs diskuterer hvordan ting og steder fungerer rituelt, sosialt, økonomisk og politisk. Det teoretiske utgangspunktet er den materielle vendingen innenfor kulturvitenskapene, som vektlegger hvordan *ting* inngår i kulturell meningsproduksjon. Både materielle objekter og den menneskelige kroppen legger premisser for forståelse og utøvelse av religion, og den materielle vendingen innebærer et større fokus på hvordan denne meningsproduksjonen skjer.

I et forskerperspektiv blir materialitet en måte å nærme seg forskningsfeltet på «fra bakken og opp». Noen ganger helt bokstavelig – Äikäs og Fonneland har blant annet besøkt rituelle steder og suvenirbutikker. Andre ganger i mer overført betydning, som når forfatterne analyserer fysiske gjenstander som politiske og kulturelle symboler. Äikäs og Fonneland har et bredt perspektiv på hvordan ting og steder blir brukt og forstått. De får godt fram hvordan objektene inngår i økonomiske og sosiale nettverk, blant annet gjennom analyser av hvordan de omsettes som varer og dermed bidrar til å danne et økonomisk grunnlag for nysjamanistisk virksomhet.

MEDIA

Trommer, offersteder, kraftdyr og sopp formidler også symbolske budskap. Forfatterne ser på disse materialitetene som «messengers that enable a dialogue between the past and the present» (s. 1). Fra et innsideperspektiv fungerer de som bindeledd mellom en (forestilt) fortid og nåtid. Tingene representerer en forestilt kontinuitet mellom nyåndelige aktører i dag og skriftløse kulturer, særlig samiske tradisjoner, i historisk tid. De er også ladet med mer eller mindre standardiserte former for symbolsk mening. I boka ser vi hvordan ulike aktører kommuniserer om og gjennom materialiteter. Ting og steder kan blant annet bidra til å markere tilhørighet til en gruppe. De kan også effektivt kommunisere budskap mellom aktører som kjenner de kulturelle kodene de er ladet med. Ting og steder forstås altså som medier.

Fokus er ikke begrenset til det man umiddelbart gjenkjenner som religiøse arenaer. I kapittelet om kraftdyr får vi lese om hvordan kraftdyr brukes som motiv i design av smykker, klær og kister. Også sekulære medier spiller på motivet. I dataspillet *Skåbma* (Snøfall) dukker for eksempel sjamanistiske motiver opp gjennom virtuelle besøk til en sieidi, bruk av trommer og møter med kraftdyr. Et gjennomgående funn er at mange symboler er å finne både i åndelig virksomhet og på sekulære arenaer. Ofte er det vanskelig å skille mellom det religiøse og det sekulære, det idealistiske og det kommersielle. Fonneland og Äikäs viser hvordan det foregår en gjensidig utveksling mellom ulike arenaer, og hvordan religiøse og kommersielle aktører konkurrerer om definisjonsmakt og eierskap.

MANGFOLD

Fokuset på ting er et godt grep når forfatterne skal manøvrere i mangfold og kontrovers knyttet til sjamanistiske motiver. Trommer, steder, chaga-sopp og dyr analyseres som symbolske ressurser som kan ha mange betydninger. Bruken av dem kan også være omstridt. Ved å vektlegge objektene, fremfor en begrenset gruppes bruk av objektene, belyser Fonneland og Äikäs hvordan religiøse elementer blir brukt og forstått på forskjellige måter. Forfatterne har også et våkent blikk for etiske spørsmål knyttet til bruken og forståelsen av ting og steder.

For å ta sjamantrommen som eksempel: Trommer brukes blant annet rituelt, og trommeskinnet er som regel dekorert med figurer som tolkes symbolsk og åndelig. Samtidig brukes trommer og samiske motiver som dekorative elementer på blant annet matemballasje, interiør, klær og suvenirer – ting som primært omsettes som varer. Denne formen for kulturell appropriasjon er omstridt, både fordi den kan sies å utgjøre en kommersialisering av religiøse motiver, og fordi nye grupper tar eierskap til symboler, ting og praksiser som kommer fra samisk tradisjon. Fonneland og Äikäs balanserer godt mellom det å gjengi innsideperspektiver og å analysere feltet med en kritisk distanse.

Shamanic Materialities in Nordic Climates inngår i serien *Cambridge Elements in New Religious Movements*, utgitt av Cambridge University Press. Mens flere av

bidragene i denne serien er innføringslitteratur som sikter på å formidle fagkunnskap til et bredt publikum, er Fonneland og Äikäs' bok et originalt forskningsbidrag. Dette er dokumentasjonsarbeid og analyse på et høyt faglig nivå. Boka er et åpenbart referansepunkt for alle med interesse for samtidig sjamanisme og nyreligiøsitet, samt bredere prosesser knyttet til ritualisering og (re)konstruksjon av religiøse tradisjoner.

Margrethe Løøv